

Rey BREDBERİ
(ABŞ)

Mən dodaqdan oxuya bilirəm. Bu "dili" uşaqlıqda, ciddi eşitmə problemləri olan əmim uşaqlarından öyrənmişəm. Doqquz yaşım vardı və onda fikirləşirdim ki, əcəb yaxşı işdi, əgər belə uşaqların yanında olsaz, onda hesab eləyin ki, bütün sirləriniz getdi; dəhlizin o başından sənin dodaqlarının tərpənişinə diqqət kəsilirlər.

Bu qabiliyyətimi gizli saxlayırdım. Heç kim bilmirdi ki, məndən qırx, bəzən səksən yard aralı kimi sənə dodağınan düşən istənilən kəlmə dərhal mənim mülkiyyətimə keçir. Kim üçünsə yavaşca səslənən istənilən söz mənim anlayış gülə bilməyim üçün heç də yavaş deyildi. Bu qabiliyyətimə arxayın olub tez-tez restorana gedərdim. Masada tək otursam da, həmişə elə bilərdim ki, bütün ailəmlə nahar eləyirəm. Gözüm təsadüfən ağzına sataşan istənilən müştəri o saat mənim ya bacı-qardaşıma, ya atama, anama, ya da ərə getməmiş xalama çevrilirdi. Onlara "qulaq asmaq" məni bezdirəndə, nəzarətimi şərabın və ya bifşteksin üzərinə çevirirdim, qaşığı-bıçağı dəstinə və ya çilçırağa baxırdım. Amma sizə danışacağım gecə, mən çilçırağ hayında deyildim.

Yenicə sifariş vermişdim ki, o ailə mənim qarşısındakı masada oturdu. O qədər yaxın idilər ki, mən xoş və ya naxoş replikanı onların dodaqlarından oxumasaydım belə, aydınca eşidərdim. Qırx yaşlarında yaraşlıq valideynlər və onların dünyalar gözəli oğulları. Bu kişiye, qadına və onların belə zərif oğluna kənardan baxmaq çox kədərliydə. Menyunu elə oxuyurdular ki, elə bil bütün taleləri orda yazılmışdı. Qadın çox rahatıydı, kişi taleyin zərbəsini almış kimi idi. Atanın oğluna yönələn baxışlarında məzəmmət yoxuydu, kədər vardı. Oğlan, deyəsən, ailənin tək uşağıydı, evləndirmək, nəvə sahibi olmaq istəyirdilər. O gecə həmin masa arxasında həyata uyğunlaşmağa çətinlik çəkməsinə baxmayaraq, çox sevilən bu uşaqla bağlı bütün ümidlərə son qoyuldu. Ata bəxtinə qarşıyıb, oğlunu qovacaq adama bənzəmirdi. Onun ümitsizliyi sonsuz olsa da, nəslinin davam eləməsinə çox istəyirdi. Onlar şərab sifariş elədilər, qədəhlərini doldurdular. Sükutu pozmadan içəndə onları tanıdığımı xatırladım. Aman Allah! Mən axı onları bir il əvvəl burda görmüşəm. Demək, bir azdan həmin hadisənin ikinci hissəsi başlayacaq və mən bu müddətdə nələr baş verdiyini öyrənə biləcəm.

Doğrudan da, bu, həmin bədbəxt ailəydi, hərçənd bu dəfə üz-gözlərindən əzab çəkdiyə o qədər də hiss olunmurdu. Özümü ələ aldım, onların danışığından və dodaqlarının tərpənmişindən masadakı mənzərəni özlüyümdə bərpa eləyə bildim. Bir il əvvəl nahar faciəyə bitmişdi. Ailənin başçısı yeməyini yarımqıq saxlayıb, əsəbi və pörtmüş halda masadan qalxıb getmişdi, qadın onun dalınca qaçıb qayıtmaması üçün yalvarmışdı. Oğul isə tələsmədən şərabını içdikdən sonra hesabı verib sakitcə oranı tərək eləmişdi. Mənə elə gəlirdi ki, ötən ilin yanvarı ilə müqayisədə Robinsonlar (baş ofisiyant ailə başçısına belə müraciət eləyirdi) bir az cavanlaşmışlar. Bir il əvvəl onların ünsiyyətində sarsıntı, dəhşətin, inamsızlığın və qəzəbin bir-birini əvəz elədiyini sezməmişdim. Hər halda, ata bu vəziyyətdə idi. Onun sifəti getdikcə daha çox qızarıq, arvadının isə rəngi ağarırdı. Oğulun sifəti sanki valideynlərinin üzlərindəki rənglərdən bəzən alışıq kimi, xəcalətdən ləkələrlə örtülmüşdü.

Oğul onu dinləyən valideynlərin canlarının sıxıldığını çox gec hiss elədi və anladı ki, etiraf heç də həmişə yüngüllük gətirmir.

Mən sakitcə oturub atanın iradəsini toplamaq üçün içdiyi şərab qədəhlərini sayırdım. Kişi irəli əyilib danışmağa başladığı zaman elə bil nur saçır və sözləri elə səliqə ilə tələffüz eləyirdi ki, onun dodaqlarını oxumaq mənim üçün çox asan idi.

- Qulaq asın, görün nə deyirəm, - deyə o, sözə başladı. İnanın ki, danışmağa söz çoxdu. O, qədəhlərə şərab süzdü. Ötən il bu vaxt bu restoranda nahar eləməyimiz yadımdadı. Ona da yeni iliydi, indi isə Milad bayramına az qalır. Ronald, keçən dəfə sən bizə həyatın haqqındakı gerçəkləri danışdın. Desəm ki, sən öz həyat hekayənlə bizi məhv elədin, az olar. Düzdü, bizim də bəzi şübhələrimiz vardı, amma belə yerdə ən yaxşısı özünü bilməzliyə vurmaqdı. Çünki inanırdım ki, bizim ailəmizdə belə bir şey, sadəcə olaraq, mümkün deyil. Amma biz sənin dostlarından bəzilərlə tanış olanda məhv olduq, elə bil dünya üstümüzə yıxıldı. İnan, şişirtmirəm. Bir ay özümə gələ bilmədim. Gecələr yuxum ərşə çəkildi. Və günlərin bir günü dünyam ikinci dəfə başıma yıxıldı. Bu, inanılmaz dərəcədə dəhşətli zərbəydi. Mən çıxışı olmayan labirint içindəki siçovula bənzəyirdim. Sən axı bizim yeganə oğlumuzsan! Səni evlənməyə, ailə, uşaq sahibi olmağa inandırmaq mənasızıydı. Bilmirəm, qanuni nikahlarda belə hallar tez-tez baş verir, ya yox?! İnanıram ki, baş verir, sadəcə biz bundan xəbər tutmurduq, ya da boşanandan sonra öyrənirik. Hər halda, bir neçə uğursuz cəhdədən sonra anladım ki, gələcəyinizə bağlı sənənlə razılığa gəlmək mənasızdı, sən heç məni dinləməyirdin də.

Cavan oğlan boş qədəhini masanın üstünə qoydu.

- Aman Tanrım! Ata, mətləbə keç.

- Nədi, çox uzun danışırım? - ata təəccübləndi.

- Hə, əzizim, bir az uzun oldu, - qadın ərinə sarı çevrildi. Nə demək istəyirsən?

Ata bir az pərt halda başını aşağı saldı, sonra yenidən qədəhləri şərabla doldurdu.

- İndi anlayarsan. Mənim katibəm missis Gilhemi tanıyırsan?

- Hə, qəşəng qızdı, uzun ayaqları var, nə olub ki?

- Deməli, sən də fikir vermişən.

Ata yenidən başını aşağı saldı, pörtmüşdü.

- Deyəsən, nə demək istədiyini anlamağa başlayıram, - oğul dedi.

- Heç bir şey anlamırsan.

- Amma mən hər şeyi anladım, - qadın dedi.

Ata artıq ayağa qalxmışdı.

- İndi qayıdıram, - dedi və masadakıları bu vəziyyətdə qoyub (elə bil bu dəfə dünya mütləq onların üstünə yuxımalıydı) ayaqyoluna sarı getdi.

- Aman Allah! - oğul dilləndi, - deyəsən, ağılı itirib.

Qadın səssizcə oturmuşdu. Nəhayət, ata qayıtdı, yerinə oturdu, şərabını içdi və onların üzünə baxmadan - Hə - dedi.

- Nə hə? - oğlu soruşdu. İşə bax da, mərmini atıb, özü də tualetdə gizlənir. Bizi ələ salmışan? Belə bir şeyi təkliddə danışırsan da, adam sənin yerinə utanardı. Sənsə ikimizə birdən xəbər verirsən.

- Başqa cür bacarmazdım, - ata etiraf elədi. Tək-tək hər birinin gözlərinizin içinə baxmaq mənim üçün işgəncə olardı. İndisə siz bir söz deməmişdən qabaq...

- Biz hələ sənə bir kəlmə deməmişik, - qadın dilləndi.

- Mənim evdən getmək, ya da boşanmaq niyyətim yoxdu. Mən səni əvvəlki kimi sevirəm və öz katibəmlə həftədə bir dəfədən artıq görüşməyəcəm. O da ancaq çeki vermək...

- Sənə inanmıram, - qadın ərinin sözünü kəsdi.

- Bir də o qadına barmağımın ucuyla da toxunmayacam. Uşaq Milad bayramından bir az sonra doğulacaq. Yaxşı vaxtdı. Ən yaxşı xəbər isə uşağın oğlan olmasıdır.

O, gülümsəyərək stula yayıldı və qarşısındakıların reaksiyasını gözləməyə başladı. Arvadı yalnız köks ötürdü, qaşqabağını töküüb bir kəlmə də demədi. Oğlan stulunu masadan çəkib, əlindəki salfeti boşqabın içinə tulladı.

- Sən bununla məni sındırmaq istəyirsən?

- Yox, bu, sadəcə cavab tədbiriydi. Mən gələcəyimi olmadan yaşaya bilmərəm. Mən dəhşətli dərəcədə bədbəxt idim. Buna görə də sənin davranışına necəsə cavab verməliydim. Və birdən ağıma gəlirdi ki, yeni həyata başlamaq lazımdı. Münasib bir qadın tapıram, mənim üçün bir oğlan doğur, ona öz adımı verirəm və iyirmi ildən sonra həyat yenidən başlayır. Yeni ailə, uşaqlar. Hər şey istədiyim kimi - gözəl olacaq.

- O axmaq da sənin bu ağılsız təkliflə razılaşıdı? - oğlu soruşdu.

- O, axmaq deyil. Cazibədarı. Keçirdiyim sarsıntını, ruh düşkünlüyünü bütün ağırlığı ilə anladı. Başa düşdü ki, oğlum sağ ola, mən özümü qəbirdəki kimi hiss edirəm. Və o, mənə necə əmr etməli olduğunu bildirdi: "Lazar, qalx və get". Mən qəbirdən çıxdım. İyirmi il sonra yaşım yetmişə yaxın olacaq. Yetmişində xoşbəxt olmaq o qədər də pis deyil. Təbii ki, oğlum mənim soyadımı daşıyacaq. Narahat olma, sən onunla görüşməyəcəksən. Qaldı bir neçə məsələni dəqiqləşdirmək. Bundan sonra əvvəlki kimi yaşaya biləcəyimi? Arvadım məndən soyunmayacaq ki? Yetkinləşmiş oğlum məndən küsməyəcək ki? Bu suallara ürəyinizin səsinə qulaq asıb cavab verəcəyinizə inanıram. Aha, desert də gəlirdi.

Ata ofisiyandan çiyələkli tortu alıb masanın üstünə qoydu, oğlu dedi:

- Adını nə qoyacaqsan o... o...? - dili dolaşdı, qıpqırmızı oldu.

- Dündüyün?

- Yox!

- "O dündüyün" demək istəyirdin? De, de, utanma.

- Hə, dündüyün.

- Yüngülləşdin? Gizlətməyəcəm, yaxşı ad da tapmışam onunun. Maksimilian!

- Ya da sadəcə Maks. Oğlum Maks. Məncə pis səslənmir. Bu adda nəşə bir əzəmət var. Maks. Oğlum Maks.

- Hə, sonra? Mən evdən gedəndən sonra gəlib otağıma yerləşəcəm?

- Sən evdən getmək istəyirsən ki? Buna ehtiyac yoxdu. Ananı ikiqat əziyyətə salmaq istəmirəm. Üstəlik, mənim katibəm həmişə analıq hissini yaşamaq arzusunda olub, Maksla lap iyirmi il də qalmaqda hazırı. Əlbəttə, mən həftədə altı-yeddi dəfə gedib onu gəzdirəcəm. Uşağın atası olmalıdı, axı.

Ofisiyant üç fincan qəhvəni masanın üzərinə qoydu.

- Ana, - Ronald qadına tərəf çevrildi, - sən bir kəlmə də deməyəcəksən?

Anası qaşqabaqla dilləndi: - Cəhənnəm olsun...

Bu dəfə restorandan birinci çıxan ata yox, oğul oldu. O, yelkənli gəmi kimi burnu ilə havanı yara-yara getdi. Anası onun dalınca qaçdı.

Ata tələsmədən şərabını içdi, hesabı verdi və qarıya tərəf yollandı. Yanımdan keçəndə masaya paralel, üzü qarıya dayandı və yavaşca soruşdu:

- Siz dodaqdan oxuya bilərsiniz?

Əvvəlcə mənə müraciət elədiyini anlamadım. O, sualını təkrar elədi və mən ona tərəf çevrildim. Onun boz rəngli gözlərindəki arxayın baxışları gördüm.

- Yəqin lal-kar ailəsində böyümüsünüz?

- Onun kimi bir şeydi.

- Aydındı. Siz təsadüfən yazıçı deyilsiz ki?

- Hardan bildiz?

- Gözünüzü bizdən çəkmirdiz. Hekayə üçün pis mövzu deyil, eləmi?

- Çox da fikir vermədim, - mən yalan deyirdim.

O gülümsədi və başını buladı.

- Siz dediz, mən də inandım. Əslində, bu, o qədər də vacib deyil. Eşitdiklərinizin həqiqətlə zərrə qədər əlaqəsi yoxdu.

Az qaldı desert qaşığı əlimdən yerə düşsün.

- Necə yəni?

- Bilirsiniz, nəşə uydurmalydım. Bir

il əvvəl burda oturanda götür-qoy elədim və bu gün qəfildən hədəfi vurdum. Nə deyirsiniz, bunu hekayətimdə yazacağam?

- Yox... Bəlkə də hə... Hələ bilmirəm. Təəssüf...

- Niyə susduz? Bir halda ki, başlamısınız, sözlünüzü bitirin.

- Təəssüf ki, bunların heç biri gerçək deyil.

O, döş cibindən siqarını çıxartdı, çaxmağını axtardı, siqarını alışırdı, bir qullab aldı, ağzından tüstü halqaları çıxartdı və onların formasını dəyişərək get-gedə əriyib yox olmasını uzun-uzadı müşahidə elədi. Gözləri yaşardı.

- Təəssüf, çox təəssüf...

Mən ofisiyantu çağırırdım və bir şüşə şərab sifariş elədim. Şüşənin ağzını açdım, o, sakitcə soruşdu:

- Yəni düşüncünüz ki, bunun

hamısını içə biləcəyik?

- Hər halda yoxlayaq, - mən cavab verdim.

1993

Tərcümə edən: GÜLDƏSTƏ

Oğlum Maks

